

3. Ярош Олег. Інвестиційний клімат як елемент польської стратегії економічних реформ. [Електронний ресурс:] / Український незалежний центр політичних досліджень. Режим доступу : <http://www.ucipr.kiev.ua/modules>
4. Foreign direct investments in Poland. [Електронний ресурс:] / Embassy of Republic of Poland in The Hague. Режим доступу : http://haga.trade.gov.pl/en/Economische_Zones
5. Foreign direct investment database. [Електронний ресурс:] / United nations conference on trade and development. Режим доступу : <http://stats.unctad.org/FDI/TableViewer/tableView.aspx>

Рецензент: Льченко-Сюйва Л.В., к.держ.упр., доцент.

УДК 35

Побережний О.В.,
аспірант Національної академії державного
управління при Президентіві України

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. Здійснено аналіз зарубіжного досвіду щодо основних пріоритетних напрямів соціальної політики держави та визначено шляхи їх реалізації з орієнтацією на модель соціального розвитку України.

Аннотация. Осуществлен анализ зарубежного опыта относительно основных приоритетных направлений социальной политики государства и определенно пути их реализации с ориентацией на модель социального развития Украины.

Summary. The analysis of foreign experience is carried out in relation to basic directions of priorities of social policy of the state and certainly ways of their realization with an orientation on the model of social development of Ukraine

Актуальність дослідження визначається сучасними реаліями державотворення України та основними проблемами соціальної політики держави, серед яких перш за все необхідно відзначити суперечливе та неоднозначне розуміння соціальної політики держави, відсутність єдиних принципів формування соціальної політики, невідповідність основних пріоритетних напрямів її реалізації існуючій моделі соціальної держави тощо. В цьому сенсі доцільним є вивчення міжнародних здобутків реалізації соціальної політики, що обумовлено прагненням України інтегруватися у світовий соціально-економічний простір.

Аналіз наукових доробок. Дослідження базується на наукових доробках з питань соціальної політики зарубіжних вчених – Р. Агуна, М. Вінера, Е. Джеймс, Е. Ендрюс, А. Іглесіаса, М. Ісаєва, Г. М. Таггарта, В. Роїка, Р. Рофмана, Е. Фулту; а також вітчизняних дослідників, що вивчали питання вирішення соціальних проблем – М. Кравченко, Т. Кір'ян, Е. Лібанової, О. Палій, І. Пижик, А. Решетніченко, В. Скуратівського, Б. Зайчука, О. Зарудного, П. Шевчука та інших.

Мета дослідження полягає в аналізі зарубіжного досвіду щодо основних пріоритетних напрямів соціальної політики держави та шляхів їх реалізації з орієнтацією на модель соціального розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Загальні світові тенденції інтеграції країн та формування єдиного соціального простору обумовлюють орієнтацію багатьох країн світу на використання міжнародних норм та стандартів, які встановлюють економічні та соціальні права людини. Основою забезпечення стабільного соціального становища країн є прийнята Міжнародною асоціацією праці (МОП) у 1952 р. Конвенція № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення, які зорієнтовані на соціальні права людини і охоплюють медичну допомогу, допомогу по хворобі, по старості, допомогу у випадку трудового каліцтва або професійного захворювання, допомогу по вагітності та пологах, допомогу по інвалідності тощо [1, с. 29]. Основний блок нормативних актів та рекомендацій з соціального забезпечення, що прийняті МОП, головним чином стосуються соціальних норм загального характеру та окремих видів соціального забезпечення. Вони встановлюють напрямки здійснення соціальної політики у державах через державні соціальні програми та в цілому впливають на процес суспільної стабілізації.

Міжнародні соціальні норми є орієнтирами державної соціальної політики для країн, що намагаються інтегруватися у прогресивну світову спільноту. Проте впливають вони переважно на внутрішню соціальну політику держави за умов, коли країна надала міжнародним соціальним нормам чинності через національне законодавство. Фактично, можемо говорити про те, що сучасна соціальна політика держави визначається: ратифікацією міжнародних конвенцій та хартії, які встановлюють в країні базові соціальні обов'язки держави щодо здійснення соціальних заходів; Конституцією, яка проголошує права громадян та обов'язки держави щодо забезпечення і підтримки певних умов життєдіяльності своїх громадян, сприянням досягненню рівних можливостей у всіх регіонах країни; чинним національним законодавством, яке є зведенням соціальних цілей держави і визначає шляхи їх досягнення тощо.

Розкриваючи зарубіжний досвід реалізації соціальної політики, передбачає його співставлення з визначеними моделями соціального розвитку держави. Виникнення у більшості країн фінансових проблем реалізації державами соціальних функцій обумовило тенденцію до згладжування відмінностей між моделями соціального розвитку. Про це свідчить той факт, що держави, які фінансували соціальні витрати з бюджету стали більш активно використовувати систему соціального страхування і навпаки. Разом з тим, соціальна політика у різних країнах значною мірою залежить від рівня економічного розвитку, соціально-економічної кон'юнктури та національних традицій країни. Загалом, світова практика визначає три найбільш розповсюджені моделі соціального розвитку держави – ліберальну, консервативну та соціально-демократичну (патерналістську). Ці моделі визначають ступень залежності індивіда від ринка та вплив держави на роль ринка та індивіда в соціальному забезпеченні [2, с. 34-36].

Держава, що втілює у життя ліберальну модель соціального розвитку, додержується принципів допомоги тим прошаркам населення, для яких їх громадянські права без цієї допомоги залишились би не реалізованими. Її головною метою є забезпечення рівних можливостей для всіх громадян і

гарантованого мінімального рівня цивілізованого існування (при цьому держава не несе відповідальності ні за якісний розвиток громадянина, ні за його соціальну перспективу). Для такої держави характерним є значний рівень перерозподілу через бюджетну систему ВВП (близько 40%). Фінансування значної частини соціальних витрат відбувається за рахунок держави. Ліберальна модель соціального розвитку реалізується в США, Великобританії, Канаді, Австралії, Японії тощо.

Так, наприклад, при здійсненні соціальної політики Великобританії визнається об'єктивна неможливість досягнення абсолютної соціальної справедливості у суспільстві і необхідність допомоги найбільш вразливим верствам населення. Згідно з цим, характерними рисами соціальної політики Великобританії є жорстка перевірка потреб у соціальній допомозі; обмеженість соціальних трансфертів; спрямованість на згладжування соціальної нерівності при одночасному стимулюванні трудової активності населення; посилення децентралізації управління соціально-економічним розвитком держави, перенесення акцентів соціальної політики на регіональний рівень; забезпечення та підтримка мінімальних умов життєдіяльності населення як граничної межі цивілізованого існування.

Головною метою соціальної політики Великобританії є гарантування своїм громадянам мінімального рівня цивілізованого існування. Засобом забезпечення гідного рівня життєдіяльності населення є метод прямого перерозподілу доходів (для Великобританії характерним є високий, більш 40%, рівень перерозподілу ВВП через бюджетну систему держави). Мета соціальної політики досягається на базі системи соціального забезпечення через надання соціальної допомоги тип прошаркам населення, які цього більш всього потребують. Соціальна допомога населенню надається на основі системи соціальних трансфертів, яка включає пенсії за віком, за непрацездатністю, спадкоємцю; систему пільг (пільги при цілковитій непрацездатності, для спадкоємців та ін.); виплати за хворобу, узаконені лікарняні та декретні; компенсації тимчасової та постійної непрацездатності, у разі виробничої травми; виплати безробітним; допомога багатосімейним та ін. Фінансову базу системи надання соціальних послуг створюють національні страхові внески, які складають близько 5,9% [3].

Таким чином, державна система соціального забезпечення країн, що базується на принципах ліберальної моделі соціального розвитку, забезпечує високий рівень обліку соціальних потреб населення у кожному регіоні країни, повну та оперативну їх реалізацію; підтримує купівельну спроможність „соціально незахищених” верств населення, захищає громадян від негативних соціально-економічних ризиків та сприяє йому у вирішенні найгостріших соціальних проблем, має позитивний вплив на підтримку соціальної стабільності у державі. Але для неї характерні й певні недоліки, якими є: створення великого апарату управління, який потребує витрат значної долі фінансування соціальних програм; можливість використання коштів за нецільовим напрямком (допомогу можуть отримати особи з більш високим рівнем доходу); регіональні відмінності в реалізації програм соціальної

допомоги, що формуються під впливом різних фінансових можливостей штатів; послаблення стимулу до праці, бо є можливість отримувати допомогу по декільком соціальним програмам; посилення соціальної роз'єднаності між населенням, що працює і тим, що отримує соціальну допомогу.

Основним напрямом здійснення соціальної політики в державах з ліберальною моделлю розвитку можна вважати мінімальну залученість держави в ринкові відносини та обмежене застосування заходів державного регулювання. Соціальна підтримка громадян здійснюється за рахунок розвинених систем страхування виплат. Державою використовуються незначні трансфертні платежі, отримані внаслідок сплати податків, для надання допомоги та субсидій певним верствам населення. Матеріальна допомога має адресну спрямованість і надається лише на підставі перевірки її необхідності.

Основою консервативної моделі соціального розвитку держави є центристський підхід до надання соціальних послуг населенню і орієнтація держави на боротьбу з найбільш гострими соціальними негараздами. Велика роль приділяється сім'ї як базовій соціальній одиниці. Рівень перерозподілу через бюджетну систему ВВП у такій моделі більше, ніж у ліберальній. Фінансування соціальних витрат відбувається за рахунок страхових внесків, формування яких значною мірою покладається на підприємців. На основі консервативної моделі здійснюють свою соціальну політику Франція, Німеччина, Австрія, Бельгія, Італія та ін.

Соціальна політика у Франції спрямована на задоволення потреб громадян у гідних умовах життєдіяльності, зростання рівня зайнятості населення, гарантування загальної соціально-економічної стабільності у державі, забезпечення рівних можливостей громадян у реалізації своїх громадянських прав; зменшення диференціації у доходах між багатими та бідними. Доля витрат держави на реалізацію її положень складає 24% [4, с.18].

Завдання соціальної політики Франції вирішуються за допомогою системи соціального регулювання, яка складається з систем соціального забезпечення та соціального страхування. Державна система соціального забезпечення передбачає дію соціальних програм, спрямованих на відшкодування втрати заробітної плати, пов'язаної з виходом на пенсію та непрацездатністю. Ці програми фінансуються за рахунок податку на заробітну плату, який сплачується робітниками. Система соціального страхування передбачає також відшкодування втрат заробітної плати у зв'язку з виходом на пенсію, непрацездатністю та безробіттям, але це відбувається завдяки дії соціальних програм, фінансування яких здійснюється через фонди соціального страхування. Основне навантаження за формування фондів соціального страхування покладено на підприємців.

Здійснення соціальної політики у Франції пов'язується з децентралізацією управління соціально-економічним розвитком держави. Виділяють три рівні управління: державний, регіональний та місцевий. На місцеві органи влади покладається управління соціальним забезпеченням і охороною здоров'я, житлове будівництво, початкове та професійне навчання, охорона навколишнього середовища та ін. Фінансування діяльності місцевих

органів влади здійснюється за рахунок муніципальних бюджетів, які формуються доходами від муніципальної власності; податкових надходжень; державних дотацій та кредитів. На регіональному рівні соціально-економічний розвиток територій планується з урахуванням інтересів та потреб департаментів та комун, які дають погодження на реалізацію плану регіонального соціально-економічного розвитку. На загальнодержавному рівні лише здійснюється контроль за дотриманням місцевими органами влади чинного соціального законодавства.

Одним з завдань державної політики у Франції є забезпечення певної однорідності регіонів держави за рівнем їх соціально-економічного розвитку. Це досягається шляхом надання державних дотацій, серед яких основною є загальна дотація функціонування. Вона складається з чотирьох частин: базової (40%), яка залежить від кількості населення регіону; урівнювальної (37,5%), яка залежить від рівня фінансового благополуччя території; компенсаційної (22,5%), що залежить від специфічних характеристик регіону та його ресурсних можливостей [4, с. 21-25].

Пріоритетними завданнями соціальної політики у Німеччині є поліпшення демографічної ситуації у країні, знищення абсолютної бідності, вирівнювання соціально-економічного становища населення нових і старих федеральних земель. Вирішення цих завдань опирається на систему соціальної допомоги, яка діє на базі Федерального закону про соціальну допомогу. Система соціальної допомоги складається з допомоги по бідності; допомоги за особливих обставин, допомоги по безробіттю, хворобі, старості та на дітей. Деякі з цих видів соціальної допомоги мають профілактичний характер.

Надання соціальної допомоги у Німеччині здійснюється за федеральним принципом. Згідно з ним за фінансування і управління соціальною допомогою відповідають місцеві органи влади. На загальнодержавному рівні Федеральне міністерство праці та соціальних питань здійснює розробку загальнодержавних напрямів соціальної політики та визначає пріоритетні; виконує розробку заходів та практичних рекомендацій щодо реалізації основних напрямів соціальної політики, здійснює загальний нагляд за дотриманням чинного законодавства в соціальній сфері федеральними закладами. Для вирівнювання життєвих шансів населення система соціальної допомоги в Німеччині доповнюється механізмом перерозподілу коштів між територіями [5, с.12-16].

Загалом система соціальної допомоги країн, побудованої на засадах консервативної моделі соціального розвитку, має достатню гнучкість і спроможна адаптуватися до потреб суспільства в умовах змін соціально-політичного становища.

Консервативна модель надає соціальному страхуванню перевагу перед адресною соціальною допомогою в такий спосіб, що повністю відтворює розшарування населення за соціальним статусом і рівнем доходу. Отже, вертикальний перерозподіл доходів тут дуже незначний. Для історії країн цього типу характерні консервативні традиції й високий ступінь державного впливу.

Держави, що належать до соціал-демократичної, або патерналістської моделі, розвинули найвсеосяжнішу систему перерозподілу доходів, яка

пом'якшує розшарування суспільства за рівнем доходу, хоча повністю не усуває його. Заходи щодо регулювання ринку праці більшою мірою, ніж соціальні виплати, впливають на стан безробітних і тих, кому загрожує безробіття.

Соціальна політика держав, в яких прийнята така модель, виходить з необхідності забезпечення рівноваги між патерналістськими заходами та адресними соціальними програмами підтримки населення. Але поширення певної залежності індивідів від соціальної підтримки держави призводить до збільшення соціальних витрат і виникнення труднощів щодо їх покриття. Потреба вирішення вищезазначених проблем обумовила пошук нових джерел фінансування соціальної сфери та стимулювання розвитку системи незалежної благодійної допомоги. Сучасна соціальна політика таких держав спрямовується на подолання залежності населення від соціальної допомоги та мотивації їх активного включення у суспільне життя.

За такою моделлю здійснюється соціальна політика у Норвегії, Фінляндії, Швеції, Ісландії, Данії та ін. країнах. Економіка цих країн серед країн Європейського Союзу (ЄС) є найбільш соціально орієнтованою за критерієм частки соціальних витрат у державному бюджеті, який коливається у межах 26-39%. За цим показником лідируючі позиції належать Данії та Швеції. Витрати на соціальні цілі у відсотках до ВВП становлять 39,0 та 32,8% відповідно. Виключення складає Ісландія, де відповідний показник є значно нижчим, ніж в інших країнах Північної Європи та дорівнює 19,1% [6, с. 45-48].

Так, соціальна політика Польщі спрямована на подолання негативних соціальних наслідків економічних перетворень. Основний її наголос робиться на проведенні активних заходів, зорієнтованих на забезпечення ефективної зайнятості. Не дивлячись на підвищену увагу уряду Польщі до соціальних проблем, питання соціальної безпеки в країні розглядаються дуже обмежено. Головним є спрямованість на забезпечення незалежності та суверенітету, територіальної цілісності держави; створення умов для стабільного суспільного та економічного розвитку; збереження національних надбань і розвиток національної гідності громадян країни [7, с 87].

Таким чином, можемо констатувати, що зарубіжний досвід реалізації соціальної політики держави напряму залежить від моделей соціального розвитку.

В Україні на сьогодні не визначено єдиної моделі соціального розвитку. На нашу думку, основна проблема соціальної політики в Україні полягає в її хибному сприйнятті як засобу пом'якшення негативних соціальних наслідків розвитку ринкової економіки та орієнтація соціальної політики на здобуття прихильності електорату.

Висновки. Виходячи з того, що головними пріоритетними напрямами соціальної політики України сьогодні є забезпечення соціального захисту населення, проведення пенсійної реформи, поступове підвищення рівня заробітної плати та прожиткового мінімуму тощо, можемо констатувати можливість та необхідність використання найкращих здобутків зарубіжних держав щодо шляхів та напрямів реалізації соціальної політики, а саме:

- поступове підвищення частки заробітної плати в структурі собівартості продукції;
- реформування системи надання соціальних пільг;
- впровадження запропонованої МОП моделі розрахунку соціального бюджету, яка дозволяє розраховувати та прогнозувати соціальні витрати на основі макроекономічних показників, демографічних прогнозів і соціальних нормативів на відповідний рік, балансувати їх з джерелами фінансування, здійснювати довгострокове прогнозування;
- посилення впливу держави на розподіл доходів та згладжування їх надмірної диференціації через фіскальні механізми та ін..

Використані джерела інформації:

1. Конвенції та рекомендації, прийняті Міжнародною Організацією Праці, 1965. - 1999. Том II. - Міжнародне бюро праці. — Женева, 1999.
2. Скуратівський В.А. Соціальна політика в контексті європейської стратегії України // Вісник УАДУ. -2002, №3
3. Кіндратець О.В. Механізм збереження стабільності в соціально орієнтованих державах // Людина і політика. - 2003. - № 5.
4. Семигіна Т.В. Традиційні моделі соціальної політики в умовах глобалізації // Людина і політика. - 2004. - № 1.
5. Перглер Т.М. Німецька модель соціальної держави // Нова політика. — 2006. — № 2.
6. Мудролюбова Н.В. Північноєвропейський досвід соціальної держави на прикладі Королівства Швеції: // Віче. - 2008. - № 3.
7. Зеленюк Г.І. "Навздогінна модернізація": досвід Польщі та України.- К.: "Критика", 2008.

Рецензент: Руденко О.М., к.держ.упр., доцент.